

Петра Фолке  
съдия в Апелативния съд на Кьолн

# Борба с насилието, основано на пола–

Истанбулската конвенция, съдебната практика на ЕСПЧ и директивата на ЕС относно борбата с насилието над жени и домашното насилие

София, 6-7 юни 2024 г.



1

## Целта на тази лекция е ....

.... Да опише движещите сили зад домашното насилие (ДН) / насилието над жени (НЖ), произтичащите от него проблеми и последствията

.... Преглед на Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (Истанбулската конвенция = ИК)

... да представи важни решения на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) по дела, свързани с насилие над жени

... да направи преглед на предложението за директива на ЕС относно борбата с насилието над жени и домашното насилие

2

рамките за равенство между половете са на ниско ниво		слаба правна система по отношение на наказанията за домашно/сексуално насилие	
социални норми	<b>Двигатели на НЖ / ДН</b>		малък брой жени с достъп до платена работа
полови стереотипи			преживяно насилие и/или свидетели на насилие
ниско ниво на равенството между половете както в социалната, така и в правната рамка		вярвания за превъзходство на мъжкия пол, семейна чест и сексуалната чистота	

3

## Проблеми

Съществуващите усилия за предотвратяване на НЖ / ДН са фрагментирани и не водят до отмяна на социалните норми и нагласи, които нормализират НЖ	Защитата на жертвите, особено на най-уязвимите, е неефективна, което увеличава риска от повторно виктимизиране	Жертвите са изправени пред значителни пречки в усилията си да получат достъп до правосъдие	Качеството и достъпността на услугите за подкрепа	Липсват достатъчно данни с високо качество относно НЖ/ДН
--	--	--	---	--

4

## Последствия

Жертвите на ДН продължават да бъдат жертви и плащат значителна социална, икономическа и психологическа цена	Държавата понася значителни разходи, а и бизнесът понася разходи поради по-ниска ангажираност на служителите и/или отсъствия	Гражданите трябва да живеят в общество, което е неравноправно и в което не се спазват основните права по отношение на дискриминацията, равенството и справедливостта
<p><b>За допълнителна информация вж.:</b> <a href="https://commission.europa.eu/document/download/13adc468-7765-42a7-8135-5fccff4b4a71_en?filename=Study%20to%20support%20the%20impact%20assessment%20on%20preventing%20and%20combatting%20violence%20against%20women%20and%20domestic%20violence.pdf">https://commission.europa.eu/document/download/13adc468-7765-42a7-8135-5fccff4b4a71_en?filename=Study%20to%20support%20the%20impact%20assessment%20on%20preventing%20and%20combatting%20violence%20against%20women%20and%20domestic%20violence.pdf</a></p>		

5

## Истанбулската конвенция

6

## Структура на ИК

Глава I	Глави II-VI	Глави VII-XII
<ul style="list-style-type: none"><li>➤ Цел на ИК</li><li>➤ Приложно поле</li><li>➤ Дефиниции</li></ul>	<p>Четиристе стълба на защита на жените</p> <ul style="list-style-type: none"><li>➤ Всеобхватен подход и събиране на данни, чл. 7-11</li><li>➤ Превенция, чл. 12-17</li><li>➤ Защита и подкрепа, чл. 18-28</li><li>➤ Ефективна правна защита в гражданското и наказателното право, чл. 29-58</li></ul>	<p>Дават отговори по темите</p> <ul style="list-style-type: none"><li>➤ Миграция и убежище,</li><li>➤ Международно сътрудничество,</li><li>➤ механизми за мониторинг (GREVIO),</li><li>➤ връзката с други международни споразумения, и</li></ul>

7

## Глава I

### Цел и дефиниции

8

## Цел на конвенцията, чл. 1

- Да защитава жените от всички форми на насилие
- Предотвратяване, наказателно преследване и премахване на насилието над жени и домашното насилие
- Да допринесе за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените
- Да насърчава действителната равнопоставеност между жените и мъжете, включително чрез овластяване на жените
- Да насърчава международното сътрудничество за премахване на насилието над жени и домашното насилие
- Да е в подкрепа на организации и правоприлагащи органи

9

Всички форми на насилие над жени	Жени в риск от насилие, основано на пола	Жени/деца, жертви на домашно насилие
<b>по отношение на съдържанието</b>		
<b>Обхват, чл. 2</b>		
<b>По отношение на времето на прилагане</b>		
В мирно време	По време на въоръжени конфликти	

10

## Определения, чл. 3

- **Насилието срещу жени** съставлява **нарушение на правата на човека** и е форма на **дискриминация**,
- Засяга **всички актове на насилие, основано на пола**, които водят или е вероятно да доведат до физическа, сексуална, психологическа или икономическа увреда или страдание за жените.
- "**домашно насилие**" = означава всички актове на физическо, сексуално, психологическо или икономическо насилие, които се случват в семейството или в домакинството, или между бивши или настоящи съпрузи или партньори

11

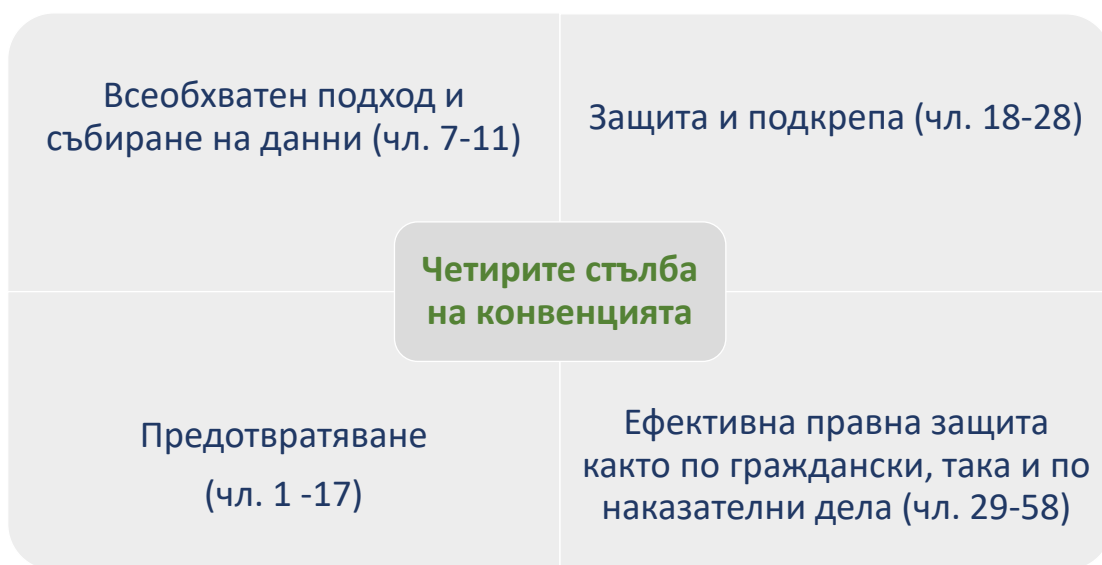
Домашно насилие	Сексуално насилие, включително изнасилване	Преследване и сексуален тормоз	Принудителни бракове
Принудителен аборт и стерилизация	<b>Форми на насилие</b>		Генитално осакатяване на жени
Трафик на хора	Робство	Всяко друго насилие, водещо до физическа, сексуална, психологическа или икономическа вреда или страдание за жените	Заплахи за насилие и произволно лишаване от свобода

12

## Глави II-VI

### Четири стълба на конвенцията

13



14

## Обобщение на четирите стълба: какво изисква конвенцията от държавите?

- **Предотвратяване**
  - Промяна на нагласите, половите роли и стереотипите
  - Обучение на професионалисти
  - Повишаване на осведомеността за различните форми на насилие
- **Закрила**
  - Гарантиране, че нуждите и безопасността на жертвите са в центъра на вниманието
  - Създаване на специализирани услуги за подкрепа и приюти
- **Наказателно преследване**
  - Да се гарантира, че насилието срещу жени е криминализирано и се наказва по подходящ начин
  - Да се гарантира, че извинения, основани на чест, култура и религия, са неприемливи
- **Интегрирани политики**
  - Да се гарантира, че всички горепосочени мерки са част от всеобхватен и координиран набор от политики

15

## Всеобхватният подход Чл. 7-11: държавите се задължават....

- Да предприемат необходимите законодателни и други мерки за приемане и прилагане на ефективни, всеобхватни и координирани политики на държавно равнище, обхващащи всички релевантни мерки за превенция и борба с всички форми на насилие (чл. 7)
- Да осигурят подходящи финансови и човешки ресурси за адекватното прилагане на интегрираните политики (чл. 8)
- Да признават, насърчават и подкрепят работата на съответните НПО (чл. 9)
- Да създадат координиращ орган, чл. 10
- Да провеждат проучвания и да събират данни, чл.11

16



## «Предотвратяване» означава, че държавите са задължени да

- Влияят върху нагласите, ролите на половете и стереотипите, които правят насилието срещу жени социално приемливо (чл. 12)
- Предприемат необходимите законодателни и други мерки за предотвратяване на всички форми на насилие
- Гарантират, че позоваването на култура, обичаи, религия, традиция или така наречената „чест“ няма да бъдат приемани като основание за какъвто и да било акт на насилие
- Да повишават информираността за всички форми на насилие и травматичния им характер (чл. 13)
- Осигуряват на образование и обучение по тези въпроси, чл.14, 15
- Създават програми за подкрепа, интервенция и лечение, чл.16
- Насърчават сътрудничеството с неправителствени организации, медии и частния сектор за повишаване на обществената осведоменост (чл.17)

17

## Защита и подкрепа, чл. 18-28: Държавите се задължават да....

- предприемат необходимите законодателни или други мерки, за да гарантират, че пострадалите получават подходяща и навременна информация относно наличните услуги за подкрепа и правни мерки на разбираем за тях език; (чл. 19)
- осигуряват подходящ подслон и безплатни телефонни консултации (чл. 20-22)
- осигуряват създаването на подходящи, лесно достъпни кризисни центрове за жертвите на изнасилване или сексуално насилие (чл. 25)
- защита на правата на непълнолетните свидетели
- Оказват медицинска и психологическа помощ на жертвите и децата свидетели
- Създадат система за подаване на сигнали и да защитят подаващите сигнали
- Да гарантират ефективно сътрудничество между държавни агенции, различни органи и неправителствени организации

18

## Ефективна правна защита по граждански и наказателни дела, чл. 29, чл. 29-58 означава

- Осигуряване на ефективни гражданскоправни средства за защита (чл.19)
- Осигуряване на ефективно криминализиране (чл. 33-36, 38)
- Да се осигури ефективно и незабавно полицейско разследване и наказателно преследване(чл.45,46,49),
- Да се гарантира, че културните, традиционните и религиозните вярвания или твърдяните представи за чест на извършителите не се приемат като оправдание за каквито и да било актове на насилие;
- Отчитане на инциденти по ИК при определяне на родителските права, чл.31

19

## Относима практика на ЕСПЧ по дела, свързани с домашно насилие/насилие над жени

20

## М.Ч. с/у България, жалба № 39272/98, решение от 4.12.2003 г.

### Съдът установява нарушение на чл.3 и 8, тъй като държавата не е

- Направила детайлна преценка на достоверността на изявленията в светлината на всички заобикалящи обстоятелства предвид несъвместимостта на двете версии за събитията
- Проверила всички заобикалящи обстоятелства
- Проверила достоверността на версиите на събитията, изложени от П. и А.
- проверила надеждността на свидетелите, призовани от обвиняемия, или точното време на събитията.
- Дала възможност на жалбоподателката да задава въпроси на свидетелите

### Съдът отчита като пропуск, че

- Прокурорът е заключил, че при липса на доказателства за съпротива не може да се направи извод, че извършителите са разбрали, че жалбоподателката не е дала съгласието си

21

## Опуз с/у Турция, жалба № 33401/02 ключово дело

### Съдът установява нарушение....

- на чл. 2 при убийство на майката на жалбоподателката
- на чл. 3 поради незащита на жалбоподателката от насилие от страна на съпруга ѝ (за пръв път!)
- на чл.14 във връзка с чл. 2, 3 тъй като
  - Домашното насилие в Турция засяга предимно жени и
  - общото и дискриминационно безразличие на съдебната система създава климат, благоприятстващ домашното насилие.

### Съдът стига до заключението, че

- насилието, претърпяно от жалбоподателката и майка ѝ, е основано на пола и по този начин е дискриминационно.

22

## Е.С. и други с/у Словакия, жалба № 8227/04, решение от 15.09.2009 г.

Съдът установява нарушение на чл. 3 и чл. 8 тъй като

- Въпреки сексуалното насилие и малтретирането на жалбоподателката, съгласно националното право предоставянето на семейното жилище на нея не е възможно, тъй като съгласно националното право на съпруга не може да бъде отказан достъп до семейното жилище, докато бракът не бъде разтрогнат

23

## Халиме Калъч с/у Турция, жалба № 63034/11, решение от 28.06.2016 г.

Съдът констатира нарушение на чл.2 и чл.14 във връзка с чл.2, защото

- Трите заповеди за защита, издадени от властите се считат за неефективни, тъй като издаването им става след седмици
- Липсата на оценка на риска е довела до неефективност на взетите мерки за защита, тъй като в резултат на това съпругът не е бил задържан в рамките на досъдебна фаза
- Националните власти не са изпълнили задължението си да вземат предвид особено несигурното и уязвимо психологическо, физическо и материално положение, в което се е намирала дъщерята на жалбоподателката и да я оценят по съответния начин
- Властите не са помогнали в намирането на подслон на дъщерята на жалбоподателката и седемте ѝ деца и по този начин не са ѝ предложили подходяща подкрепа
- Като редовно са negliжирали многократните актове на насилие срещу дъщерята на жалбоподателката, **властите са създали климат, който благоприятства домашното насилие**
- Съдът намира за неприемливо, че жертвата е останала без средства или защита, когато е била изправена пред насилие от страна на съпруга си.

24

## Талпис с/у Италия, жалба № 41237/14, решение от 02.03.2017 г.

Съдът установява нарушение на чл.2, 3 и 14 във връзка с чл.2 и 3, защото

- След като жалбоподателката е подала оплакване и е изразила страх за живота на дъщеря си и собствения си живот, местните власти не са издали никаква заповед за защита
- Не е проведен разпит на жалбоподателката в продължение на 7 месеца, а наказателното производство е продължило повече от 3 години, което я е лишило от незабавна защита
- Властите не са извършили оценка на (допълнителните) рискове, пред които е била изправена жалбоподателката
- В резултат на това властите са създали ситуация на безнаказаност, благоприятстваща повторната поява на актове на насилие
- Поради това Съдът приема, че насилието, упражнявано върху жалбоподателката, следва да бъде **се счита за основано на пола** и че следователно представлява **форма на дискриминация срещу жените**.

25

## Володина с/у Русия II, жалба № 40419/19

Съдът установява, че е нарушен чл.8, защото

- Въпреки съществуващата правна рамка за преследване на насилието в интернет, властите в продължение на 2 години не проявяват воля да започнат криминални разследвания и след това ги водят толкова бавно, че престъпленията в крайна сметка са погасени по давност
- Поради неполагане на необходимото старание, властите носят отговорност за това, че не са гарантирали, че извършителят на актове на кибернасилие ще бъде изправен пред съда.
- Произтичащата от това безнаказаност е достатъчна, за да хвърли съмнение върху способността на държавния апарат да произведе достатъчно възпиращ ефект, за да защити жените от кибернасилие.
- Доколкото са възможни някакви наказателноправни мерки, те зависят от органите, които образуват производството. Ако властите откажат да проведат разследване, нищо не може да се направи по въпроса

26

## Х. с/у Гърция – № 38588/21, решение от 13.02.2024 г.

### .... Съдът констатира по чл.3 и 8, че органите

- не са взели мерки, за да предотвратят по-нататъшното травмиране на жалбоподателката, и не са взели предвид в достатъчна степен нуждите ѝ
- не са я информирали за правата ѝ като жертва, като например правото ѝ на правна помощ, правото ѝ да получава информация и да възрази срещу превода
- не са предприели адекватни мерки за смекчаване на това, което очевидно е било стресиращо преживяване
- И че нито прокуратурата, нито съдът са анализирали обстоятелствата по случая от гледна точка на насилието, основано на пола,
- Не са установили всички обстоятелства и
- Не са взели предвид конкретните психологически фактори в предполагаемите случаи на изнасилване и не са направили чувствителна към контекста оценка на достоверността на различните изявления.

27

## Курт с/у Австрия, жалба № 62903/15 (ГК) – фактология

- **Юни 2010 г.:** забрана и заповед за защита на съпруга (Е.) поради насилие срещу жалбоподателката
- **Януари 2011:** Е. е осъден за причиняване на телесна повреда
- **22.05.2012 г. :** Жалбоподателката съобщава за изнасилване, задушаване и заплахи, както и за побой над двете деца; Те потвърждават побои по време на изслушването
- **В същия ден:** Заповед за защита от насилие, конфискация на ключа за апартамента, разпит на Е. В същото време е образувано наказателно разследване.
- **25.05.2012 г.:** Е. застрелва сина си в училище и се самоубива

➤ **ПРОБЛЕМ:** Имало ли е позитивно задължение по чл.2 и 8 за държавните органи да извършат превантивно задържане на Е.?

28

## Курт с/у Австрия – общи принципи

Задължението на държавата да предприеме превантивни мерки за защита на живота се отнася до **избора на средства**, а не до **резултата**. В случай на домашно насилие, това означава:

- Незабавна реакция при твърдение за домашно насилие
- Внимателно и изчерпателно установяване на фактите и контекстуално разследване
- Независимо и проактивно идентифициране на риска, при необходимост чрез използване на стандартизирани контролни списъци
- подходящо (допълнително) обучение и повишаване на осведомеността
- комуникация между различните заинтересовани органи, включително училищата в случай на деца
- Прилагане на мерки за защита при повишен риск от насилие

29

## Курт с/у Австрия – приложение в процесното дело

В настоящия случай властите са действали автономно, проактивно и всеобхватно заради

- Подробни разпити на заинтересованите страни
- Подробна информация за историята на насилието
- Притежание на оръжие, контролирано от Е.
- Идентифицирани са основните рискови фактори
- Специално обучени полицаи са направили прогнозата за опасност
- Отделен анализ на риска за децата не би довел до различен резултат

30

## Обобщение: държавите-членки имат позитивно задължение

- Да приемат и прилагат подходящи закони
- Да осигурят равен и ефективен достъп до правната система
- Да изпълнят няколко съществени изисквания, като
  - Незабавен отговор при твърдения за домашно насилие/ НЖ
  - Извършване на оценка на риска
  - Независими и проактивни разследвания, които не трябва да се ограничават само до информацията, предоставена от жертвата
  - Редовно обучение на всички участващи професионалисти
  - Специално внимание на спиралата на насилието, характерна за домашното насилие
  - Ако съществува риск: незабавно приемане на мерки за защита
- За изпълнение на различни процесуални изисквания

31

Предложение за директива на ЕС носно борбата с  
насилието над жени и домашното насилие  
(2022/0066(COD))

32



## Преглед

- **Проблем:**
  - Към днешна дата не съществува нарочен правен акт на ЕС за защита на жените
  - Нарастващото кибернасилие срещу жените не се споменава в ИК, а трябва да бъде обхванато
- **Цели на предложението:**
  - Предотвратяване на насилието над жени/домашното насилие.
  - Да се създаде пространство на свобода, сигурност и правосъдие
- **Мерки:**
  - По-ефективна система на съществуващите правни инструменти на ЕС, свързани с борбата с насилието над жени и домашното насилие,
  - Сближаване във възходяща посока и преодоляване на пропуските в областта на защитата, достъпа до правосъдие, подкрепата, превенцията и координацията и сътрудничеството;
  - Привеждане на правото на ЕС в съответствие със относимите международни стандарти.

33

## Предлагат се следните мерки

- **Да се криминализират** определени форми на насилие, гениталното осакатяване на жени и кибернасилието.
- **Укрепване** достъпа на жертвите до правосъдие и правото им на адекватна защита, включително
  - Специална защита на децата
  - Гаранции за спешна правна защита
  - Право на обезщетение
  - Изтриване на онлайн съдържание, свързано с кибернасилие
  - Създаване на консултативни центрове
- **Приемане** на мерки за превенция
- **Засилване** на сътрудничеството на национално ниво и на ниво ЕС

34

## Съдържание на предлаганата директива

<b>Глава 1</b>	Определения, приложно поле
<b>Глава 2</b>	Понасяне на наказателна отговорност за изнасилване, генитално осакатяване на жени, разкриване без взаимно съгласие на интимни/манипулирани материали, киберпреследване/тормоз, подбуждане към насилие
<b>Глава 3</b>	Защита на жертвите и достъп до правосъдие, насочване към услуги за подкрепа, установяване на нуждата на жертвата от помощ, спешни мерки за защита, защита на личния живот на жертвата, премахване на онлайн съдържание
<b>Глава 4</b>	(Специализирана) помощ за жертвите.
<b>Глава 5</b>	Мерки за превенция, обучение на професионалисти, програми за интервенция,
<b>Глава 6</b>	Създаване на координиращ орган, междуведомствена координация и сътрудничество, сътрудничество с неправителствени организации, сътрудничество на равнището на Съюза, събиране на данни и научни изследвания
<b>Глава 7</b>	Заклучителни разпоредби

35

**Благодаря за вниманието!**

**Петра Фолке**

36